

1	Úvod a metodika <i>Introduction and Methodology</i>	13	4	Demografické struktury a procesy <i>Demographic Structures and Processes</i>	37	7	Ekonomická struktura <i>Economic Structure</i>	71	10	Kriminalita <i>Crime</i>	101
1.1	Úvod <i>Introduction</i>	14	4.1	Věková struktura <i>Age Structure</i>	38	7.1	Ekonomická aktivita <i>Economic Activity</i>	72	10.1	Pachatelé trestné činnosti <i>Criminal Offenders</i>	102
1.2	Metodický postup vzniku prostorových dat <i>Spatial Data Operating Procedure</i>	16	4.2	Stárnutí obyvatelstva <i>Population Ageing</i>	40	7.2	Struktura zaměstnanosti <i>Structure of Employment</i>	74	10.2	Trestné činy <i>Crimes</i>	104
1.3	Použité mapové podklady <i>Maps Used</i>	18	4.3	Rodinný stav <i>Marital Status</i>	42	7.3	Nezaměstnanost <i>Unemployment</i>	76	10.3	Vybrané druhy kriminality <i>Selected Types of Crime</i>	106
2	Územně správní členění <i>Administrative Division</i>	21	4.4	Přirozená měna <i>Natural Change</i>	44	8	Kulturní struktura <i>Cultural Structure</i>	79	11	Volby <i>Elections</i>	109
2.1	Správní členění 1921–1938 <i>Administrative Division 1921–1938</i>	22	4.5	Potratovost a plodnost <i>Abortion and Fertility</i>	46	8.1	Náboženské vyznání <i>Religion</i>	80	11.1	Výsledky voleb I <i>Electoral Results I</i>	110
2.2	Správní členění 1948–1960 <i>Administrative Division 1948–1960</i>	24	5	Úmrtnost <i>Mortality</i>	49	8.2	Dominantní náboženství <i>Dominant Religions</i>	82	11.2	Výsledky voleb II <i>Electoral Results II</i>	112
2.3	Správní členění 1960–2013 <i>Administrative Division 1960–2013</i>	26	5.1	Úmrtnost a naděje dožití <i>Mortality and Life Expectancy</i>	50	8.3	Národnostní struktura I <i>Ethnic Structure I</i>	84	11.3	Levicové strany <i>Left-wing Parties</i>	114
3	Rozmístění obyvatelstva <i>Population Distribution</i>	29	5.2	Příčiny úmrtí I <i>Causes of Death I</i>	52	8.4	Národnostní struktura II <i>Ethnic Structure II</i>	86	11.4	Náboženské a pravicové strany <i>Religious and Right-wing Parties</i>	116
3.1	Hustota zalidnění <i>Population Density</i>	30	5.3	Příčiny úmrtí II <i>Causes of Death II</i>	54	8.5	Cizinci <i>Foreigners</i>	88	11.5	Malé strany a volební účast <i>Small Parties and Electoral Participation</i>	118
3.2	Vývoj počtu obyvatel <i>Population Change</i>	32	6	Migrace <i>Migration</i>	57	9	Sociální status <i>Social Status</i>	91	12	Struktura osídlení <i>Settlement Structure</i>	121
3.3	Hustota obcí <i>Municipal Densities</i>	34	6.1	Celková bilance stěhování <i>Total Migration Balance</i>	58	9.1	Úroveň vzdělanosti <i>Level of Education</i>	92	12.1	Areály maximálního zalidnění <i>Areas of Maximal Population Density</i>	122
			6.2	Směry vnitřního stěhování <i>Directions of Internal Migration</i>	60	9.2	Základní a vysokoškolské vzdělání <i>Primary and University Education</i>	94	12.2	Sociogeografická regionalizace <i>Sociogeographic Regionalization</i>	124
			6.3	Stěhování podle věku <i>Migration According to Age</i>	62	9.3	Postavení v zaměstnání <i>Employment Status</i>	96	12.3	Středisková soustava osídlení <i>System of Settlement Centres</i>	126
			6.4	Struktura vnitřního stěhování <i>Structure of Internal Migration</i>	64	9.4	Kvalita bydlení a vybavenost domácností <i>Housing Quality and Household Equipment</i>	98	12.4	Typy obcí <i>Municipality Types</i>	128
			6.5	Zahraniční stěhování <i>International Migration</i>	66				12.5	Velikostní kategorie sídel <i>Size Categories of Settlements</i>	130
			6.6	Rodáci <i>Native Population</i>	68						
										Literatura a zdroje dat <i>References and Data Sources</i>	132
										Seznam zkratk <i>List of Abbreviations</i>	135

Historický atlas obyvateľstva Českých zemí

Historický atlas obyvateľstva Českých zemí

Historický atlas obyvateľstva Českých zemí

Historický atlas obyvateľstva Českých zemí

HISTORICKÝ ATLAS OBYVATEĽSTVA ČESKÝCH ZEMÍ prináší pohľad sociálnich geografů na priestorové aspekty vývoje obyvateľstva na dnešním území České republiky s využitím historických statistických dát. Cieľom autorského kolektívu bolo prezentovať časové řady základných ukazateľů populačnř statistiky od doby vzniku samostatného štátu, ktorý je zachyten v sčítaní ľidu z roku 1921, až po súčasnosť, ktorá je dokumentovaná mapami posledných populačných cenžů. Atlas je vyvrcholením práce na projekte aplikovaného výzkumu NAKI *Zpřístupnění historických prostorových a statistických dat v prostředí GIS*. Předkládané mapy využívají jako první u nás prostorové vrstvy, které odpovídají historickému vedení hranic v daných letech sčítání. Atlas navazuje a doplňuje poznatky z množství kartografických děl, která vyšla v průběhu 20. století. Z hlediska formy i přístupu ke zpracování pro nás byl inspirací Atlas obyvateľstva Slovenska a oba československé národní atlasy, které rovněž věnují pozornost některým vývojovým aspektům rozmístění, dynamiky a struktury obyvateľstva.

Mapy v atlase pokrývají zhruba **OBDOBÍ OD VZNIKU ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY DO SOUČASNOSTI**, prakticky jsou ale založeny na výsledcích sčítání ľidu v letech 1921 až 2011, včetně soupisů obyvateľstva z poválečných let. Jedná se tedy převážně o představení vybraných populačních témat zhruba v desetiletých řezech sčítání konaných na našem území v letech 1921, 1930, 1946 a 1947 (soupisy obyvateľstva), 1950, 1961, 1970, 1980, 1991, 2001 a 2011. Některá další data z průběžné statistiky doplňují informace ve vybraných tématech i v mezilehých letech sčítání až do roku 2013, který jsme určili za poslední rok sledování.

Historický atlas obyvateľstva Českých zemí

Atlas je zpracován pro **DNEŠNÍ ÚZEMÍ ČESKÉ REPUBLIKY**, proto jsou i mapy z období společného československého štátu vytvořeny pouze pro české země – Čechy, Moravu a Slezsko. Slovensko a Podkarpatská Rus jsou ponechány stranou zájmu zejména proto, že informace z období společného štátu jsou dobře a detailně zpracovány v národních atlasech (1935 a 1966), a také proto, že jako protiváha zde stojí velmi dobře zpracované slovenské atlasy v současnosti a částečně i v historické perspektivě zevrubně hodnotící populační aspekty pro Slovensko (Mazúr 1980, Mládek, Kusendová, Marenčáková 2006, Bleha, Vaňo, Bačík 2014). Z hlediska vnitřního členění štátu využívají mapy úrovně okresů, v meziválečném období soudních okresů, v poválečných letech správních okresů a od roku 1960 okresů, které s určitými změnami existují v současnosti. Cieľom bylo ukázat vývoj prostorové diferenciace hodnot vybraných ukazateľů vždy v rámci jednoho mapového listu, ideálně sérií map s jednotnou legendou. Protože se některé ukazatele v průběhu sledovaného období podstatně změnily, bylo relativně obtížné zvolit vhodné jednotnou legendu pro všechny sledované roky. Řešením jsou skládané legendy, kde barvy zohledňují proměnu ukazatele v čase a odstíny barev umožňují územní diferenciaci okresů v daném roce sledování.

OBSAHEM atlasu jsou vybraná témata vztažující se přímo k obyvateľstvu. Záměrně nejsou hodnoceny složky fyzického prostředí, technické a sociální infrastruktury nebo ekonomická témata (produkce apod.). Z plánovaných témat zůstala také některá stranou, především proto, že se nepodařilo shromáždit potřebná data pro celé sledované období. Daný jev se buď v potřebném detailu nesledoval, nebo se autorům map nepodařilo potřebné informace dohledat. Velmi obtížně dostupná byla data zejména z prvních poválečných let, kdy bohužel probíhaly nejvýraznější proměny sociálně prostorové diferenciace v celém sledovaném období. V současnosti je nabitka dat týkajících se obyvateľstva mnohem pestřejší. Proti jejich zařazení – at už z hlediska územní podrobnosti (např. za základní sídelní jednotky) nebo z hlediska rozsahu sledovaných dat hovořila nemožnost využít taková data i v ostatních letech sledovaných v atlase. V tomto ohledu odkazujeme například na naše dřívější práce shromážděné na webovém portále www.atlasobyvateľstva.cz nebo v Atlase sociálně prostorové diferenciace České republiky (Ouředníček, Temelová, Pospíšilová 2011) a také na Atlas krajiny České republiky (Hrnčiarová, Mackovčín, Zvara 2009).

Struktura atlasu je tvořena dvanácti vzájemně provázanými kapitolami s následujícím obsahem a záměrem:

ÚVOD A METODIKA. Z hlediska formy i obsahu je úvodní kapitola odlišná od zbývajících jedenácti. Nabízí vysvětlení cílů, účelu a struktury atlasu a jako jediná také základní informace ve formě textu. Představen je metodický postup přípravy atlasu v jednotlivých krocích a rovněž přehled mapových podkladů sloužících k vytvoření prostorových dat. Mapy vytvořené pro rozhodné okamžiky sčítání nebyly v první polovině 20. století zřejmě publikovány nebo se nedochovaly. Mapové podklady tak v tomto období nekorespondovaly se strukturou okresů v publikovaných datech sčítání, a jsou proto upraveny tak, aby byla kartografická prezentace v jednotlivých časových řezech sčítání ľidu umožněna. Od roku 1961 je tato situace mnohem jednodušší a pro poslední tři sčítání jsou již k dispozici hranice a další atributy digitálně v prostředí GIS.

Historický atlas obyvateľstva Českých zemí

Historický atlas obyvateľstva Českých zemí

Historický atlas obyvateľstva Českých zemí

ÚZEMNĚ SPRÁVNÍ ČLENĚNÍ. I druhá kapitola zaměřená na vývoj územně správního členění od 20. let 20. století do současnosti má charakter úvodní – informativní části. Důvodem jejího zařazení do atlasu je seznámení čtenářů se základními změnami okresního uspořádání, které se dotkly i sběru a zpracování statistických dat. Správní mapy jsou zpracovány vždy k roku sčítání ľidu, ukazují stav okresního uspořádání a korespondují s podklady využívanými v celém atlasu. Kromě nich jsou však v kapitole ukázány také dobové mapové listy, které byly vybrány tak, aby zprostředkovaly významné změny okresního uspořádání.

ROZMÍSTĚNÍ OBYVATEĽSTVA. Kapitola zaměřená na vývoj počtu a rozmístění obyvatel slouží jako vstupní obecný přehled o vývoji obyvateľstva ve 20. a 21. století, na který další kapitoly navazují. Ve třech částech je postupně v podrobnosti okresů a ve vývoje ukázan počet obyvatel, hustota zalidnění, celkový přírůstek, resp. úbytek obyvateľstva a hustota obcí. V kapitole jsou také představeny události s významným vlivem na změny počtu obyvatel Česka, historické populační maximum a minimum, která obě souvisejí s pohybem německého obyvateľstva, či posun geografického středu Česka. Dvoustrana s hodnocením vývoje celkového přírůstku obyvatel na rozdíl od zbýlých dvoustran dat z průběžné statistiky. Uvazuje tak kapitoly věnující se demografickým a migračním procesům, kde jsou ukázány jeho komponenty.

DEMOGRAFICKÉ STRUKTURY A PROCESY. Základní vývoj demografické struktury obyvatel je shrnut na pěti mapových listech věnujících se postupně věkové struktuře a stárnutí obyvatel, rodinnému stavu, přirozenému přírůstku a potratovosti. Cieľem kapitoly není postihnout demografický vývoj Česka v celé jeho šíři, pro který by mohl být vydán samostatný atlas, ale spíše ukázat základní trendy v historické perspektivě. Kapitola se proto zaměřuje na dopady důležitých politických událostí a legislativních změn i na proměny hodnotového systému ve společnosti. Jednotlivé listy řeší proces demografického stárnutí, změny ve sňatkovém chování a jejich projevy ve struktuře obyvatel podle rodinného stavu, proměňující se vliv přirozené měny na populační růst/úbytek a důležitě změny v potratovosti. Demografická struktura obyvatel poskytuje také kontext pro interpretaci dalších vybraných témat, jako například vzdělanosti nebo migrace.

ÚMRŤNOST. Tři mapové listy volně navazují na předcházející kapitolu a podrobněji hodnotí vývoj úmrtnostních poměrů. První list této kapitoly ukazuje proměnu standardizované úmrtnosti, měr úmrtnosti podle věku v rozdělení na tři věkové skupiny, výrazný pokles kojenecké úmrtnosti i úmrtnosti v prvním roce života a naopak nárůst naděje dožití. Následující dva listy jsou pak věnovány příčinám úmrtí. Vybráno bylo šest skupin příčin úmrtí, u kterých došlo ve 20. století k důležitým proměnám, především vlivem společenského a ekonomického rozvoje, pokroku v medicíně a změn v životním stylu souhrnně nazývanými epidemiologickým přechodem. Data jsou upravená tak, aby korespondovala s 9. revizí Mezinárodní statistické klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů.

MIGRACE. Migrace je nejdůležitějším procesem ovlivňujícím změny v sociálně prostorové struktuře obyvatel. Kapitola v šesti mapových listech hodnotí historické a současné migrační chování obyvatel na území Česka. První mapový list se věnuje celkové bilanci stěhování se zřetelem na rozlišení vnitřního a zahraničního stěhování a prostor je rovněž ponechán poválečnĕmu dosidlování pohraničí, které se významně zapaslo do české historie a stále ovlivňuje socio-ekonomickou situaci dotčených regionů. Následující tři dvoustrany se zaměřují na problematiku vnitřního stěhování, proměnu jeho směrů a struktury migrantů. Na ně navazuje hodnocení zahraniční migrace představující důležitá období migrační historie – meziválečnou emigraci, období po druhé světové válce, emigraci 60. let a ekonomickou konjunkturu 2006–2008, to vše doplněné současnou situací. Závěrečný list je věnován rodákům, tedy osobám, které se narodili v místě svého současného bydliště.

EKONOMICKÁ STRUKTURA. Tři mapové listy se věnují historickým změnám v rozmístění ekonomicky aktivního obyvateľstva, odvětvové struktury zaměstnanosti a úrovně nezaměstnanosti. Podíl ekonomicky aktivních obyvatel hodnocený na prvním dvojlistu je představen nejen jako indikátor pracovní síly, ale také ve struktuře podle pohlaví a věku. Z hlediska věku se mapy zaměřují na mladé a naopak starší ekonomicky aktivní obyvatele, u kterých došlo v posledních desetiletích k významným změnám. Růst významu průmyslu a stavebnictví v době socialismu a postupná terciarizace ekonomiky včetně jejich regionálních specifík jsou ukázány na druhém mapovém listu. Poslední dvoustrana pak řeší vývoj nezaměstnanosti za první republiky a v porevoluční době a specificky se zaměřuje také na úroveň nezaměstnanosti v době nedávné ekonomické krize (2008–2009).

Historický atlas obyvateľstva Českých zemí

Historický atlas obyvateľstva Českých zemí

KULTURNÍ STRUKTURA. Kapitola se zaměřuje na dvě vybrané problematiky související s velmi širokou škálou lidských činností, které můžeme označit za kulturu. První dva mapové listy zachycují významnou proměnu náboženské víry, kterou si obyvatel Česka ve 20. století prošli. Představen je úbytek podílu věřících obyvatel se svými regionálními specifiky i změny příslušnosti věřících k církvím a náboženským společnostem. Druhé řešené téma – národnost a státní občanství – shrnuje také velmi zásadní proměnu struktury obyvatel Česka ovlivněnou především významnými politickými událostmi. Na třech listech je postupně ukázáno národnostní složení obyvatel, vývoj dlouhodobě statisticky sledovaných národností a národnostních menšin a struktura cizinců žijících v Česku.

SOCIÁLNÍ STATUS. Kapitola ukazuje důležité změny v ukazatelích sociálního statusu, které umožňují (i když s jistými omezeními) dlouhodobě sledování. Úroveň vzdělanosti, které jsou věnovány první dva mapové listy, je hodnocena nejen pomocí podílu osob se základním a vysokoškolským vzděláním, ale také pomocí průměrného počtu let školní docházky. Tento komplexní ukazatel zohledňuje všechny stupně vzdělání a je odhadem počtu let, po které se vzdělával průměrný obyvatel okresu. Protože vzdělanost je možné sledovat až od 60. let 20. století, jsou data doplněna o ukazatel podílu gramotných osob, který byl naopak sledován v období první republiky. Třetí dvoustrana hodnotí postavení v zaměstnání ekonomicky aktivních obyvatel a představuje jednak vývoj ukazatele prostřednictvím v čase srovnatelných kategorií a jednak specifičnost klasifikace odrážející situaci daného období. Poslední list o kvalitě bydlení se zaměřuje na velikost domácnosti, velikost bytů a jejich vybavenost.

KRIMINALITA. Prostorové diferenciaci v úrovni a struktuře kriminality není v Česku věnováno tolik pozornosti jako jiným sociálním tématům. Hodnocení událostí specifík navíc naráží na nedostupnost statistických dat. Kapitola proto přináší v mnohém unikátní představení vývoje trestně činnosti ve 20. a 21. století. První dvoustrana je věnována rozmístění trestně činnosti, pohlavní a věkové struktuře pachatelů a trestným činům, za které byli odsouzeni. Vývoj a rozmístění samotných trestných činů hodnotí následující dvoustrana ukazující především znatelný nárůst kriminality po roce 1989 a jeho dopady na jednotlivé české okresy. Posledním tématem je struktura kriminality, kde je zachycen vývoj násilné, mravnostní, majetkové a hospodářské kriminality.

VOLBY. Volební chování odráží historický vývoj štátu i regionální proměny sociální skladby obyvatel. Proto byla do atlasu zařazena i kapitola hodnotící v historické perspektivě výsledky demokratických parlamentních voleb a význam jednotlivých stran. Výsledky jsou přepočteny na území soudních okresů. Na prvních dvou mapových listech jsou podrobně představeny výsledky voleb do Národního shromáždění republiky Československé v roce 1920, do Sněmovny ľidu Federálního shromáždění v roce 1990 a zatím posledních voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR. Následující tři dvoustrany zachycují vývoj levicových, pravicových a náboženských stran a vybrané zajímavosti volební geografie. Dvě dílčí mapy jsou věnovány také první přímé volbě prezidenta České republiky – regionálním odlišnostem ve volební účasti a výsledkům 2. kola prezidentské volby.

STRUKTURA OSÍDLENÍ. Poslední kapitola je zaměřena na dílčí témata, která do určité míry charakterizují osídlení v jednotlivých etapách vývoje našeho území. Kapitola obsahuje v pěti mapových listech následující témata: unikátní vymezení sídelních aglomerací za použití Korčákových areálů maximálního zalidnění a soubor Hamplových regionalizací Česka, které představují vlnkovou loď albertovské sociální geografie. Samostatná dvojstrana je věnována střediskové soustavě osídlení, která ve druhé polovině 20. století významně formovala a stále ovlivňuje charakter české sídelní sítě. Typologii městských, suburbánních, venkovských a periferních obcí se zabývají čtyři rozdílné přístupy prezentované v dalším mapovém listu, mezi nimi i jeden z nejcitovanějších konceptů regionální sociologie – Musilovy vnitřní periferie. Kapitola a vlastně i celý atlas je zakončen vývojovým pohledem a současným stavem územního rozložení sídel v Česku.

Historický atlas obyvateľstva Českých zemí

Historický atlas obyvateľstva Českých zemí

THE HISTORICAL POPULATION ATLAS OF THE CZECH LANDS uses historical statistical data to outline the position of social geographers on spatial aspects of population development on the territory of the Czech Republic today. The goal of the authorial team was to present time series of basic population statistical indicators from the origins of the independent state, as documented in the 1921 census, up to the present, which is recorded by maps from recent population censuses. The atlas is the culmination of applied research NAKI under the project Disclosure of Historical Spatial and Statistical Data in the GIS Environment. The maps are the first in this country to use spatial layers corresponding to borders relevant to the various census years. The atlas builds on knowledge from many cartographic works published in the course of the twentieth century. Its form and approach were inspired by the Population Atlas of Slovakia and both Czechoslovak national atlases take in some evolutionary aspects of population distribution, dynamics and structure.

Historický atlas obyvateľstva Českých zemí

Maps in the atlas cover roughly the TIME FROM THE ORIGIN OF THE CZECHOSLOVAK REPUBLIC UP TO THE PRESENT, but in practical terms are based on the results of censuses from 1921 to 2011, including population registers from the post-war years. Thus the content is an introduction of selected population themes from the approximately ten yearly profiles of censuses held in this country in 1921, 1930, 1946 and 1947 (so-called population registers), 1950, 1961, 1970, 1980, 1991, 2001 and 2011. Some further data from contemporary statistics supplement the information on selected themes and for intermediate years for censuses up to 2013, which was taken as the last year of monitoring.

Historický atlas obyvateľstva Českých zemí

The atlas uses the **CURRENT TERRITORY OF THE CZECH REPUBLIC**, so maps from the times of the joint Czechoslovak state have been created only for the Czech lands – Bohemia, Moravia and Silesia. Slovakia and Carpathian Ruthenia are not included, particularly because detailed information from the period of the combined state is provided in national atlases (1935 and 1966) and also in the excellent Slovak population atlases covering both the present, and to some degree historical, aspects of Slovakia (Mazúr 1980, Mládek, Kusendová, Marenčáková 2006, Bleha, Vaňo, Bačík 2014). In terms of the internal divisions of the state the maps focus on the level of districts, in the inter-war period judicial districts, in post-war years administrative districts, and from 1960 districts that are still in existence albeit with certain changes. The aim was to show the development of selected indicators’ spatial differentiation within a single map sheet, ideally a series of maps with a cohesive legend. Since some indicators changed significantly over the course of the period it was rather difficult to choose an appropriate legend for all of the years. For this reason composite legends were used where colours show qualitative changes in an indicator over time and the shading shows territorial differentiation of districts in a given year.

Historický atlas obyvateľstva Českých zemí

The atlas **IS DIVIDED** into selected themes relating directly to population. Elements of physical surroundings, technical and social structures or economic themes (production, etc.) have intentionally been left aside, as were some of the planned themes where the necessary data could not be identified for the whole period of time. These phenomena were not examined in sufficient detail or the authors of the maps did not succeed in finding the information needed. It was difficult to find data from the period immediately after the war and this was unfortunately when the most significant changes of socio-spatial differentiation in the whole period were under way. Current data relating to population is far more varied but it was often impossible to find corresponding data for other years – either in terms of the territory (for instance in the case of basic settlement units) or of the range of data available. In this respect we refer for example to our earlier works available at www.atlasobyvateľstva.cz or in the Atlas of Socio-Spatial Differentiation of the Czech Republic (Ouředníček, Temelová, Pospíšilová 2011) and also in the Landscape Atlas of the Czech Republic (Hrnčiarová, Mackovčín, Zvara 2009).

Historický atlas obyvateľstva Českých zemí

The atlas **IS MADE UP** of twelve linked interconnected chapters as follows:
INTRODUCTION AND METHODOLOGY. The introductory chapter differs from the other eleven in both form and content. It outlines the goals, objectives and structure of the atlas and is the only one to provide basic information in text form. It describes the spatial data operating procedure for the preparation of the atlas and gives an overview of the maps used to create spatial data. Maps created for the censuses in the first half of the twentieth century were either not published or were not preserved. Thus the maps for this period did not correspond to the structure of districts in the published census data and they have been adjusted to allow the constituent time profiles of censuses to be mapped. This was easier for the years since 1961 and for the latest three censuses the boundaries and other attributes are available digitally in GIS.

Historický atlas obyvateľstva Českých zemí

Historický atlas obyvateľstva Českých zemí

ADMINISTRATIVE DIVISION. The second chapter is also introductory and covers the development of administrative divisions from the 1920s to the present. It is included to inform readers about the basic changes in the system of districts and also touches on the collection and processing of statistical data. Administrative maps are also processed for census years and show the district system for that year, as well as corresponding to the base used by the atlas as a whole. In addition, this chapter includes historical administrative maps selected in order to show significant changes in the system of districts.

POPULATION DISTRIBUTION. The first thematic chapter covers changes in the size and distribution of the population and provides a preliminary general survey of population development in the twentieth and the twenty-first centuries. Its three sections show population figures at a district level, population density, overall population growth or decline, and the population density of the municipalities. The chapter outlines those events that had a significant influence on changes in population numbers in Czechia, historical population maximum and minimum levels, both of which are related to movements of the German population and shifts in the geographical centre of Czechia. The map sheet assessing overall population growth uses – unlike other map sheets – data from annually statistics. It thus introduces chapters dedicated to demographic and migratory processes.

Historický atlas obyvateľstva Českých zemí

DEMOGRAPHIC STRUCTURES AND PROCESSES. The basic development of the demographic structure of population is summarized in five map sheets covering age structure and the ageing of the population, marital status, natural growth and abortion rate. This chapter aims less to explain overall demographic development in Czechia (because a separate atlas could be published just on this subject) than to show basic trends in a historical perspective. Thus the chapter focuses on the impacts of important political events and legislative changes and also on qualitative changes in the value system of the society. Separate map sheets show the process of demographic ageing, changes in marriage behaviour and their effects on population structure according to marital status, the transforming influence of natural change on population growth/decrease, and significant changes in the abortion rate. The demographic structure of the population provides a context for interpreting other selected themes, such as the level of education or migration.

MORTALITY. Three map sheets are loosely connected to the preceding chapter and they evaluate in detail the development of mortality and life expectancy. The first map sheet shows changes in standardized mortality, age specific death rates for three age groups, a significant decrease in infant mortality, and mortality within the first year of life and on the other hand a growth of life expectancy. The following two map sheets are dedicated to the causes of death. Six groups of death’s causes were selected according to significant changes undergone in the twentieth century, particularly under the influence of social and economic development, progress in medicine and changes in life style, generally termed the epidemiologic transition. Data are adjusted to correspond with the ninth revision of the International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems.

MIGRATION. Migration is the most important process influencing changes in socio-spatial population structures. The chapter includes six map sheets evaluating historical and current migratory population behaviour in the territory of Czechia. The first map sheet is dedicated to the overall balance of movement distinguishing between internal and international migration and also takes into account the post-war re-settlement of borderlands, which was a significant event in Czech history and continues to influence the socio-economic situation of those regions. The following three map sheets are focused on issues of internal migration, changes in the direction of migration flows and the nature of migrants. This continues with an evaluation of international migration covering important periods in the history of migration – inter-war migration, the period after WWII, the emigration of the 1960s and the economic boom of 2006–2008, all linked to the present situation. A final map sheet looks at those persons who still reside in the place where they were born.

ECONOMIC STRUCTURE. Three map sheets are dedicated to historical changes in the distribution of the economically active population, the sectoral structure of employment and the level of unemployment. The proportion of the economically active population evaluated in the first map sheet is shown not only as an indicator of the workforce but also according to sex and age. In terms of age, the maps focus on both the young and older economically active populations which have undergone significant changes over recent decades. The importance of the growth of industry, the construction industry in particular, in the socialist period

Historický atlas obyvateľstva Českých zemí

and the gradual increase of the tertiary sectors in the economy, including regional aspects of this, are shown in the second map sheet. The final map sheet then considers the development of unemployment during the recent economic crisis (2008–2009).

CULTURAL STRUCTURE. The chapter focuses on two selected problems related to the very broad range of human activities that we can term culture. The first two map sheets show a significant change in religious beliefs among the Czech population in the course of the twentieth century. A decrease in the proportion of believers is shown here with regional aspects and changes in the representation of the dominant churches and faith-based organizations. The second theme – nationality and citizenship – also shows a fundamental change of population structure in Czechia influenced mainly by significant political events. The ethnic composition of the population, changes in nationalities and national minorities traced over the long term and the distribution of foreigners dwelling in Czechia are shown successively on three map sheets.

SOCIAL STATUS. This chapter shows important changes in indicators of social status where long-term monitoring is possible (albeit with certain limitations). The level of education to which the first two map sheets are dedicated is evaluated not only through the percentage of persons with elementary and tertiary education but also through the approximate number of years of school attendance. This complex indicator considers all levels of education and provides an assessment of the number of years an average inhabitant of a district spent in education. Since education levels can only be traced since the 1960s, these data are supplemented by an indicator of the level of literacy, which was recorded under the First Republic. The third map sheet evaluates employment status among the economically active population and it comprises on one hand the development of the indicator through comparable categories over the course of time and on the other hand particular features of classification that reflect the situation in a given period. The last map sheet, which looks at housing quality, is focused on the size of households, the size of apartments and their facilities.

CRIME. Less attention has been dedicated in Czechia to spatial differentiation in the level and structure of crime than to other social themes. Furthermore, the evaluation of historical factors is complicated by the lack of statistical data. The chapter thus provides a largely unique representation of changes in the pattern of registered crimes in the twentieth and twenty-first centuries. The first map sheet shows the distribution of crimes offenders, sex and age structure and the crimes they were sentenced for. The development and distribution of crimes are evaluated in the following map sheet showing in particular the noticeable rise in crime after 1989 and its impact on separate Czech districts. The final theme is the criminal structure, where changes in violent, morality, property and economic crimes are recorded.

ELECTIONS. Electoral behaviour reflects both the historical development of the state and regional changes in the social structure of the population. For this reason the atlas includes a chapter evaluating the results of parliamentary elections and the significance of the constituent parties in a historical perspective. The first two map sheets give a detailed description of the election results for the National Assembly of the Czechoslovak Republic in 1920, the Lower chamber of Parliament in 1990 and the most recent elections to the Chamber of Deputies of the Parliament of the Czech Republic. The following three map sheets show the development of leftist, rightist and religious parties and certain interesting features of electoral geography. Two partial maps are dedicated to the first direct election of the President of the Czech Republic – to regional differences in electoral turnout and the results of the second round of the presidential election.

SETTLEMENT STRUCTURE. The last chapter is focused on themes that have influenced settlement in separate historical periods in this country. The chapter covers the following themes in five map sheets: a unique delimitation of settlement agglomerations using Korčák’s areas of maximal population density and the set of Hampl’s regionalization of Czechia, which are a flagship project of Charles University social geography. A separate map is dedicated to the central places system of settlement which was significantly shaped in the second half of the twentieth century and still influences the character of the Czech settlement system. Four different approaches are presented in the following map sheet which deals with the typology of urban, suburban, rural and peripheral municipalities, including one of the most cited concepts of regional sociology – Musil’s inner peripheries. This chapter and indeed the atlas as a whole conclude with the developmental aspect and the present state of the spatial distribution of settlements in Czechia.